

Eduskunta
Asunto- ja ympäristöjaosto
Arkadiankatu 3
00100 Helsinki

Lausuntopyyntönnä HE 30/2015 vp, 16.10.2015 kuuleminen

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2016: Yhdyskunnat, rakentaminen ja asuminen

Eduskunnan asunto- ja ympäristöjaosto pyytää Kuntaliitolta lausuntoa talousarvion Yhdyskunnat, rakentaminen ja asuminen -luvusta.

Välineitä sujuvampaan maankäytön suunnitteluun

Sipilä hallitusohjelman tavoitteet on viety talousarvioon, mikä yhdyskuntien, rakentamisen ja asumisen kannalta näkyy myönteisesti erityisesti normien ja eritasoisen sääntelyn vähentämisessä. Kaavoituksen ja maankäytön joustavoittaminen ja Ely-keskusten ja kuntien päätöksenteon yksinkertaistaminen helpottaa rakentamisen edellytysten tuottamista kunnissa. Myös ARA-suositusten normiluonteen purkaminen edistää kuntien palveluntuotantoa, kun esimerkiksi vanhuspalvelut ja palveluasumisyksiköt voidaan tulevaisuudessa suunnitella ja toteuttaa aiempaa sujuvammin ja edullisemmin.

Markkinaehtoinen asuntotuotanto etusijalla

Yksi hallituksen kärkihankkeista on asuntorakentamisen lisääminen. ARA-asuntotuotannon määrärahojen supistus siirtää nyt painopisteen aiempaa vahvemmin sääntelemättömään tuotantoon. Tämä heijastuu kuntien vuokra-asuntotuotantoon, mutta erityisesti muiden toimijoiden mahdollisuuksiin tuottaa uutta asuntokantaa.

Kiivain asuntorakentaminen keskittyy Helsingin seudulle, jossa syntyy lähes puolet koko maan asuntotuotannosta. Siellä tuotanto on ollut aiempaa korkeammalla tasolla viimeisen neljän vuoden ajan. Noin 20 prosenttia tuotannosta on ollut vapaarahoitteisia vuokra-asuntoja, noin 10 prosenttia ARA-vuokra-asuntoja. Tämä ero kasvanee seuraavalla nelivuotisjaksolla. Talousarvio nojaa siis vahvasti vapaarahoitteisen asuntotuotannon voimaan.

Miten kattava asumisturva tuotetaan jatkossa?

Kattavan asumisturvan takaaminen on pitkäjänteistä toimintaa, ja perinteisesti kuntien roolia on tässä työssä pidetty keskeisenä. Hyvä esimerkki tästä on koko maan kattava kuntien vuokratuotantojen verkosto. Säänneltyjen vuokra-asuntojen tarjonta takaa asuntotarjonnan myös sille väestöosalle, joka ei pärjää avoimilla markkinoilla vuokra-asunnoista kilpailtaessa.

Painotuksen siirtyminen vapaarahoitteiseen tuotantoon sisältää raha-seuraa-asiakasta - tyyppisen ajattelun, jossa kattava asumisturva tulee varmistetuksi asumistuen ja sitä tarvittaessa täydentävän toimeentulotuen kautta.

Kattavan asumisturvan takaamista pohdittaessa on olennaista arvioida tukijärjestelmien kustannusten nousua. Erityisesti massiivinen maahanmuuttajien lisäys kasvattaa ensi vuonna kysyntää vapailla vuokra-asuntomarkkinoilla. Kasvu pitää vuokratason korkealla, kasvattaa asumistukimenoja ja nostaa nimenomaan toimeentulotukimenojen osuutta. Kuntaliitto edellyttää, että valtion tuotantotukien tasoa arvioidessa otetaan huomioon myös toimeentulotuen osuus vuokra-asumisen tukemisessa.

Seudullisen asuntopolitiikan tarve lisääntyy

Kuntaliitto näkee ongelmallisena, että seudullisen asuntopolitiikan rooli ja siihen kytketyt toimenpiteet jäävät heikoiksi talousarviossa. Päättävä MAL-aiesopimuskausi osoittaa, että tuotannon taso on pysynyt vakaalla, aiempaa korkeammalla tasolla erityisesti Helsingin seudulla. Kuntien seudullisen yhteistyön tarve ei vähene vaan päinvastoin lisääntyy tulevana vuosina. Kuntaliitto edellyttää myös hallitukselta välineitä seudulliseen työhön kaupunkiseutujen elinvoiman edistämiseksi.

SUOMEN KUNTALIITTO

Laura Hassi

asumisen asiantuntija

Yleistä kuntataloudesta

Kuntatalouden näkymät pysyvät haastavina

Pitkä taantuma, väestön ikääntymiseen liittyvät kustannuspaineet sekä aikaisempina vuosina kuntatalouteen kohdistetut valtionosuusleikkaukset ja tehtävien lisäykset heikentävät kuntien mahdollisuuksia vastata tulevaisuuden muuttuviin palvelutarpeisiin. Kuntien ja kuntayhtymien kehitysarvion mukaan kuntatalouden tilannekuva pysyy lähivuodet hyvin kireänä hallituksen käynnistämistä sopeutustoimista huolimatta.

Ilman tehtyjä valtionosuusleikkauksia kuntatalous olisi tasapainossa kaikilla mittareilla tarkasteltuna.

Kasvava työttömyys, erityisesti pitkäaikaistyöttömyys, turvapaikkahakijoiden määrän ennätysellinen laajuus sekä perus- ja ansioturvaan tehtävät leikkaukset aiheuttavat lähivuosina menopaineita kuntien palveluihin ja tulonsiirtoihin, erityisesti toimeentulotukeen, jonka kunta-rahoitusosuus säilyy Kela-siirrosta huolimatta. Ikäsidonnaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntä kasvaa noin prosentin joka vuosi.

Kilpailukyky, talouskasvu ja työllisyys ovat avainasemassa ja ratkaisevat myös kuntatalouden kohtalon. Rakenteelliset uudistukset vaikuttavat onnistuessaankin vasta vuosien päästä.

Kuntaliitto on osaltaan valmis niin kustannus- kuin tuottavuustalkoisiin. Kun yli puolet kuntasektorin toimintamenoista on palkkoja ja palkkaperusteisia menoja, niiden hallinta on talouden tasapainon kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Samalla kun kustannuksia leikataan, on varmistettava eri työnantajasektorien tasapuolinen kohtelu. Kuntaliitto ei hyväksy tilannetta jossa yksityisen työnantajan tilannetta helpotetaan sotu-maksuja alentamalla, mutta ei kuntatyönantajien. Lisäksi tämä alennus on tarkoitus rahoittaa julkiselle sektorille syntyvistä säästöistä. Tämä aiheuttaa tarpeetonta kilpailun vääristymää yksityisten palvelutuottajien eduksi.

Kuntaliitto kannattaa uudistettua kuntien makro-ohjausta, jossa tasapainotavoitteen asettamisen lisäksi valtio asettaa itselleen myös kuntien toimintoja koskevan menorajoitteen sekä toteuttaa valtio-kuntasuhteen rahoitusperiaatetta.

Kuntataloudelle asetettu rahoitusasematavoite vuodelle 2019 (½ %-yksikköä/BKT) edellyttää toimia kuntien velkaantumisen hillitsemiseksi. Kuntien investointitoimintaa ja niiden järkevää rahoitusta ei kuitenkaan saa vaarantaa. Toisin kuin valtio, kunnat eivät käytä velkaa toimintamenojen, vaan investointien rahoittamiseen. Kuntaliitto tukee kuntien investointien omarahoitusosuuden maltillista nostamista tavoitteen saavuttamiseksi.

Kuntatalouden vakauttamistoimiin liittyvät haasteet

Kuntatalousohjelman mukaan vuonna 2016 valtion toimenpiteiden kuntataloutta vahvistava vaikutus olisi noin 295 miljoonaa euroa. Julkisen talouden suunnitelmassa kuntien menoja kevennetään valtion toimenpiteistä johtuen 540 miljoonalla eurolla vuoden 2019 tasolla. Tämän lisäksi kuntien tehtäviä ja velvoitteita tulisi alentaa yhdellä miljardilla eurolla.

Päätösten toteutus ja kustannusvaikutukset riippuvat pitkälti kuntien omista päätöksistä eikä esitetynkaltaisia menosäästöjä tai tulojen lisäyksiä ole odotettavissa niin nopeassa aikataulussa kuin nyt ennakoitaan.

Kunnille on ohjelman mukaan julkisen talouden kokonaisedun nimissä mahdollista säätää pysyvästi toimintamenoja lisääviä tehtäviä. Mikäli näin menetellään, kuntien rahoitusaseman kiristyminen on tarkoitus estää muun muassa mahdollistamalla kunnallisten palvelujen maksujen korotuksia.

Kuntaliitto ei tätä hyväksy, vaan mahdollisesti lisääntyvien menojen vastapainona on suoritettava tehtävien ja velvoitteiden vastaavansuuruiset vähennykset tai rahoittamalla ne 100 %:n valtionosuuksilla.

Jotta kuntatalousohjelmassa esitetty kuntatalouden rahoitusasemataavoite sekä valtion itselleen asettama kuntatalouden menorajoite voidaan saavuttaa, on kunnille jätävä merkittävä osa kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämisen mukanaan tuomista säästöistä. Kuntien maksupolitiikkaa tulee vapauttaa ja maksutulot pitää kuntien tulolähteinä ilman kytkentää muuhun valtio-kuntasuhteeseen.

Kuntaliitto ei myöskään hyväksy valtionosuuksien indeksikorotusten leikkaamista ja vaatii, että yhteisöveron korotettu jako-osuus säädetään pysyväksi.

Kuntaliitto vastustaa jyrkästi esitettyä muutosta jätelakiin kuntien toiminnan rajaamiseksi.

Rakenteelliset talouden- ja hallinnon uudistukset

Valtionosuuslainsäädännön uudistusta tarvitaan valtionosuuksien määräytymisperusteiden tilastollisen pohjan selkeyttämisessä. Tasauksessa käytetyn veropohjan tulisi olla mahdollisimman kattava. Ammatillisen koulutuksen ja mahdollisen lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistus tulee toteuttaa valtionosuusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä. Esitetty sote-uudistus edellyttää toteutuessaan erittäin merkittäviä muutoksia kuntien valtionosuusjärjestelmän lisäksi kuntien veropohjaan.

On hyvin tärkeää, että tälläkin kertaa valtion ja kuntien kustannusten jaon tarkistus tehdään täytenä ja että kuntien veropohjaan tehtävät verovähennyksistä johtuvat kavennukset kompensoidaan kunnille täysimääräisesti ja kiinteistöveroa kehitetään. Viime vaalikaudella aloitettua kiinteistöverotuksen uudistamista ja arvostamisperusteiden kehittämistä tulee jatkaa. Hallitusohjelmaan kirjatun selvityksen pääomatuloverotuksesta tulee koskea myös pääomaverotulojen jakautumista eri veronsaajille, myös kunnille.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kunnallisveron korotuspaineiden hillitsemiseksi kuntien veropohjan laajentamista liikenne-, polttoaine- ja ympäristöverojen osalta selvitetään.

Sosiaali- ja terveydenhuollon, toisen asteen ammatillisen koulutuksen sekä kuntien työllisyysvastuuseen kaavailut muutokset tulee valmistella perusteellisesti ja laajassa yhteistyössä kuntien ja muiden kuntatoimijoiden kanssa. Kuntaliitto korostaa alueiden erityispiirteitä ja peräänkuuluttaa erilaisten vaihtoehtojen selvittämismahdollisuutta.

Kuntien tehtäviä tulee vähentää ja toimintaa ohjaavia normeja purkaa vähintään esitetyssä tahdissa. Tähän liittyy myös kelpoisuusehtojen ja palveluiden henkilöstörakenteiden merkittävä joustavoittaminen.

Jotta kuntatalouden kiristyminen ja sitä seuraavat veronkorotuspaineet voidaan välttää, tärkeätä on, että kuntatalousohjelman ja rahoitusperiaatteen toteutumista seurataan tiiviisti.